WMEE SEISUKOHAD DIREKTIIVI 2019/790 IMPLEMENTEERIMISE KÜSIMUSTES

Artikkel 2 – mõisted
Lõige 6, „veebisisu jagamise teenuse osutaja“ – sellise infoühiskonna teenuse osutaja, mille peamine või üks peamistest eesmärkidest on talletada ja teha üldsusele juurdepääsetavaks suur hulk teenuse kasutajate poolt üles laaditud autoriõigusega kaitstud teoseid või muud kaitstud materjali, mida teenuse osutaja tulu saamise eesmärgil korrastab ja reklaamib. Veebisisu jagamise teenuse osutajateks käesoleva direktiivi tähenduses ei loeta neid teenuse osutajaid, kes pakuvad mittetulunduslikke veebientsüklopeediaid, mittetulunduslikke hariduslike ja teaduslike eesmärkidega teabehoidlaid, avatud lähtekoodiga tarkvara arendus- ja jagamisplatvorme, direktiivis (EL) 2018/1972 määratletud elektroonilise side teenuseid, internetipõhiseid kauplemiskohti, ettevõtjatevahelisi pilveteenuseid ja pilveteenuseid, mille kasutajad saavad sisu oma tarbeks üles laadida.

See lõik määrab, milliseid teenusepakkujaid puudutab artiklis 17 kehtestatav uus režiim. Teises pooles loetletakse teenuseid, millele artiklis 17 seatavad kohustused ei laiene ning mis algab mittetulunduslike veebientsüklopeediate ja hariduslike ja teaduslike teabehoidlatega. Avatud lähtekoodiga tarkvara arendus- ja jagamisplatvormide eest on “mittetulunduslik” ära jäetud, et võimaldada erandit Githubile ja teistele sellelaadsetele platvormidele. WMEE soovib, et see nii jääks, s.t et tarkvaraarenduse platvormide kohta ei lisataks mittetulunduslikkuse nõuet.

Artiklid 3 ja 4, teksti- ja andmekaeve

Meie hinnangul on teksti- ja andmekaeve lubatavus üliolulline ning seetõttu tuleb piiranguid seada nii vähe kui võimalik. Kui keegi ei soovi, et tema veebisaidil kaevatakse, võib ta alati kasutada robots.txt standardit, mis kaeve välistab, s.t õiguste valdajal on soovi korral võimalik oma materjale minimaalse kulu ja vaevaga kaitsta. Toimiv teksti- ja andmekaeve erand peaks seega olema vaikevariant.

Artikkel 5 – teoste ja muu materjali kasutamine digitaalses ja piiriüleses õppetöös

Soovitame lähtuda artiklis 25 sätestatust ning hoida Eesti väga õpetaja- ja koolisõbralikku hariduserandit, laiendades seda digitaalsetele ja piiriülestele kasutusviisidele.

Artiklid 8–11
Täheldame murega, et käesoleva konsultatsiooni raames ei näi olevat pöördutud nende mäluasutuste poole, keda need artiklid otseselt puudutavad ning kes näevad praegu vaeva

oma kogude digiteerimisega seotud õiguslike küsimuste lahendamisega. Soovitame arutellu kaasata praktikud Eesti suurematest muuseumidest, arhiividest ja raamatukogudest, et mäluasutused uuest direktiivist võimalikult palju abi saaksid, ühtlasi soovitame soodustada kommunikatsiooni autoriõiguste omajate esindusorganisatsioonide ja mäluasutuste vahel, et leida parimad lahendused.

Kuna artikkel 10 näeb ette, et EL Intellektuaalomandi Amet avab elektroonilise portaali kaubanduskäibest väljas olevate teoste registreerimiseks, mida soovitakse üldsusele kättesaadavaks teha, pole liikmesriigil arukas omaenda süsteeme rajama hakata ning on asjakohane nõuda EL Intellektuaalomandi Ametilt juhendeid nende artiklite tehniliste detailide asjus.

Artikkel 14 – üldkasutatavad kujutava kunsti teosed

Tänapäeval on mäluasutustes üsna tavaline, et vaatamata autoriõiguse kaitsetähtaja möödumisele väidab teost hoidev asutus enesel olevat eksklusiivse õiguse teost reprodutseerida. Niisugune praktika ei ole avalikkuse huvides, seetõttu on oluline tagada, et avalikus omandis teose digiteerimisega ei teki mingeid uusi õigusi, mis teose taaskasutamise võimalusi piiravad. (Euroopa Komisjoni soovitus, 2011: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0711&from=ET WIPO uuring 2010, lk 9: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/cdip_4/cdip_4_3_rev_study_inf_1.pdf)

Üldse oleks aeg avalikule omandile seaduses positiivne määratlus anda ning sõnastada see nii, et materjali tagasihaare avalikust omandist oleks seadusevastane ning avaliku omandi hulka kuuluks nii see materjal, mille kaitsetähtaeg on möödunud, kui ka see, mille õiguste omajad on ise avalikku omandisse loovutanud, olgu siis oma juriidilise staatuse tõttu koduriigis (nt USA föderaalasutuste töö käigus valminud looming) või näiteks andes oma teosele CC0 litsentsi. Selline tegevus ei peaks olema mitte üksnes võimalik ja seaduslikult tunnustatud, vaid ka võimalikult lihtne.

Samuti peaks olema kaitstud niisuguse avaliku omandi vabakasutus, mida loetleb AÕSi §5, nt rahvaloominguteosed. Mitme seal loetletud entiteedirühma kasutuse piiramist on rahvusvahelisel tasandil hakanud propageerima mitmesugused huvirühmad, mis näitab, et sellist vabakasutust ei saa enam pidada enesestmõistetavaks, kuid iga avaliku omandi valdkonna erastamine riivab ühiskonna huve ulatuslikult ja need huvid väärivad selget kaitset.

Sellega seoses väärib ka meenutamist, et aastate vältel on ajakirjanduses kordunud eri autorite üleskutsed anda vabakasutusse üks või teine avaliku sektori rahastusel sündinud teosterühm, olgu jutt nn protsendikunstist, Eesti riigiasutuste ja omavalitsuste tellimusel valminud uuringutest või nende töö käigus loodud fotodest. Ehkki õiguslikud mehhanismid

selleks on põhimõtteliselt olemas ja seadusemuudatust ei vaja, võiks kaaluda, kas Eesti autoriõiguse ajakohastamise raames ei annaks ka selliseid praktikaid kuidagi soodustada.

Artikkel 15 – ajakirjandusväljaannete täiendav autoriõigus
Lõike 1 viimane lõik jätab täpsustamata, mis on "väga lühike väljavõte". Selle sätte implementeerimisel võiks kasutajate õiguskindluse huvides kaaluda lubatud *miinimumi* sätestamist nt sellisel kujul: eelvaade võib hõlmata 280 tähemärki ja pisipildi, kuid pole sellega piiratud. Siinkohal tuleks arvestada, et tsiteerimisvabaduse tagavad nii Berni konventsioon ja infoühiskonna direktiiv kui ka Eesti autoriõiguse seadus ning ajakirjandusväljaannete täiendavast autoriõigusest ei tohiks kujundada ohtlikku pretsedenti, mis lubaks tsiteerimist kui avalikus infovahetuses läbivat praktikat muudel ettekäänetel takistada.

Artikkel 17 – kaitstud sisu kasutamine veebisisu jagamise teenuse osutajate poolt
Lõige 10 kohustab Euroopa Komisjoni käesoleva aasta 6. juunist alates tegelema huvirühmadega konsulteerimisega, et jõuda selge arusaamani, kuidas artikkel 17 tuleks implementeerida ning neil on kohustus jagada liikmesriikidele juhiseid. Soovitame need juhised ära oodata.

Mis iganes kujul artikkel 17 ka üle võetakse, peab autoriõiguse erandite ja piirangute funktsioneerimine olema tagatud (lõige 7) ning ekslikult blokeeritud üleslaadimiste lahendamiseks tuleb välja töötada kasutajasõbralik ja lihtne mehhanism. Praegu kehtivad "siseriiklikud protseduurid" "vaba kasutuse normidest kasusaamiseks" meile teadaolevalt ei toimi, s.t kasutajad ei pöördu oma õiguste teostamiseks autoriõiguse asjatundjate komisjoni poole, kui neil nt DRMiga probleeme tekib. Seega on artikkel 17 kehtimahakkamise puhul asjatu loota, et senine lahendus osutub piisavaks kasutajate õiguste tagamisel. Praegune komisjon on "juriidiliselt korrektse" fiktiivlahenduse õpikunäide.

Seesama 7. lõige soovitab liikmesriikidel üle võtta erandid ja piirangud, mis võimaldavad kaitstud teoste kasutamist (a) tsiteerimiseks (Infosoc, põhjendus (34) ja art. 5 lg 3 punkt d), kriitikaks (Infosoc art. 5 lg 3 punkt d), retsensiooniks (ingl k *review*, infoühiskonna direktiivi tõlkes "ülevaade" - direktiivide tõlgetes mõisted ei kattu, kuid seaduses tuleks lähtuda originaaltekstist ja õigusselgusest), samuti (b) karikatuuri, pastiši, paroodia jaoks (Infosoc art. 5 lg 3 punkt k). Eesti autoriõiguse seaduses puuduvad kriitika- ja retsensioonierand, mille soovitame üle võtta ning tagada nende rakendatavus ka analoogmaailmas.

Kuna autoriõiguse reformimine on seoses direktiivi ülevõtmisega vältimatu, soovitame kriitilise pilguga üle vaadata Infoühiskonna direktiivi artiklis 5 loetletud erandid ning kaaluda tõsiselt Eestis juba kehtivate erandite loendi täiendamist. Nt usuorganisatsioonidelt tuleks küsida, kas nad on teadlikud teistes EL riikides eksisteerivast religioonierandist (art. 5 lg 3 punkt g) ning kas nad on kaalunud selle vajalikkust (see puudutab muuhulgas muusikat, mida kasutatakse ametlike ürituste raames). Samuti puudutab mitmeid ehitusorganisatsioone

võimalik nn remondierand (punkt m). Selliste erandite vajalikkust pole meile teadaolevalt Eestis kunagi kaalutud ning asjassepuutuvad osapooled ei ole nende võimalikkusest teadlikud, mistõttu puuduvad ka hinnangud potentsiaalse mõju kohta.

Tuletame meelde, et Euroopa Komisjon on liikmesriikidele tungivalt soovitanud panoraamivabaduse kehtestamist ning väidame, et sisulisi ja majanduslikke argumente Eestis täieliku panoraamivabaduse kehtestamise vastu ei ole, nagu nähtus ka seda teemat käsitlenud Riigikogu kultuurikomisjoni istungile EAÜ ja loomeliitude poolt esitatud dokumentidest.

Lisaks otseselt autoriõiguse direktiiviga seotud muudatustele tuleks kaaluda autoriõiguse seaduse korrigeerimist või täiendamist veel mõnes väiksemas punktis, kuna direktiiviga seoses pälvib seadus lähiaastatel tõenäoliselt laiemat tähelepanu muudeski aspektides.

Nii võiks kaaluda Eesti AÕSi kooskõlla viimist Infoühiskonna direktiiviga kohas, kus direktiiv määratleb panoraamivabaduse võimaliku alana teosed, mis "on valmistatud alaliseks paigutamiseks avalikesse kohtadesse" (art. 5 lg 3 punkt h), Eesti AÕS aga "üldsusele külastamiseks avatud kohtades alaliselt asuvad" teosed (§20[1]). Nende kahe määratluse vahele jääb väike kategooria teoseid, mis on avalikku ruumi alalistena sattunud, kuid pole selleks loodud, ja mille autoritel on praegu põhimõtteliselt võimalus huviriive korral Eesti riik direktiivi ebakorrektse implementeerimise eest kohtusse anda. Seda oleks lihtne ja samas mõistlik vältida, kasutades direktiiviga analoogset formuleeringut.

Ühtlasi võiks Eesti AÕSi tekstist (§20[1]), mis puudutab mitteärilist panoraamivabadust, kaotada absurdse "mehaanilise kontaktkopeerimise" keelu, mille ületoomisele nõukogude autoriõigusest puudub tänapäeva praktikates selge põhjendus.

Kaaluda võiks selgemat sõnastust AÕSi §5 lg 5, kus intellektuaalse tegevuse tulemuste seas, millele AÕSi ei kohaldata, on viidatud "riigi ametlikele sümbolitele ja organisatsioonide sümboolikale (lipud, vapid, ordenid, medalid, märgid jne)". Selle fraasi kohta on antud erinevaid keelelis-juriidilisi tõlgendusi, kas autoriõigusliku kaitseta jääb üksnes "riiklike" või kõigi organisatsioonide sümboolika.